

Sugerowane cytowanie:

Winkler, R., Karna, W. (2020). Analiza dobowego budżetu czasu studiujących kobiet w świetle badań podłużnych (2017–2019). W: M. Cwiklicki, K. Sienkiewicz-Małyjurek, (red.). *Ekonomia Społeczna. Przedsiębiorczość społeczna w czasie kryzysu* (s. 138–148). Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. <https://doi.org/10.15678/ES.2020.2.12>

Analiza dobowego budżetu czasu studiujących kobiet w latach 2017–2019

Renata Winkler, Wioleta Karna

Streszczenie: Poszukiwanie nowych rozwiązań i weryfikowanie tych już istniejących w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 wymaga możliwości odniesienia gromadzonych danych do tych sprzed pandemii. Celem autorów było określenie struktury budżetów czasu bezpośrednio tuż przed pandemią w odniesieniu do wybranej grupy respondentów (bezzdientnych kobiet kontynuujących naukę). Badania prowadzono w trzech edycjach (2017/2018, 2018/2019 i 2019/2020) korzystając z techniki autorejestracji. Narzędziem badania był formularz dzienniczka tygodniowego. W artykule omówiono strukturę budżetu czasu ustaloną dla respondentów w oparciu o zebrane dane, obejmującą wraz z wyliczeniem średnich czasów trwania podejmowanych czynności z zakresu wyróżnionych kategorii grup działań. W strukturze budżetu czasu respondentek wyraźne odzwierciedlenie znalazły sygnalizowane dotychczas przemiany społeczne.

Słowa kluczowe: budżet czasu; czas wolny; młodzi dorośli; kobiety

Kody JEL: J22, D19, O15, P46

1. Wstęp

W obliczu znaczących zmian, poszukiwanie nowych rozwiązań i weryfikowanie tych już istniejących wymaga odniesienia do wcześniejszych danych. Tym samym – w kontekście poniżej poczynionych uwag (szczególnie tych wiążących się z obecnie postulowaną dezorganizacją życia społecznego w efekcie pandemii) – za cel niniejszego opracowania przyjęto zaprezentowanie struktury budżetów czasu w oparciu o dane zebrane przed pandemią¹. Sytuacja związana z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 wywołującego chorobę COVID-19 i wprowadzane w większości krajów celem ograniczenia transmisji tego wirusa ograniczenia aktywności społeczno-gospodarczej (w przeważającej części o charakterze obostrzeń) pociągają za sobą szereg konsekwencji o zasięgu globalnym. Konsekwencji o niespotykanym zakresie i skali, znacznie przekraczających poza wymiar ekonomiczny, gospodarczy czy finansowy. Niecodziennosc zaistniałej sytuacji pandemii wpłynęła bowiem na większość aspektów życia całej populacji świata. Zamykanie przedsiębiorstw, przedłużająca się izolacja czy wprowadza-

¹ Strukturę budżetu czasu przedstawiono obrazując wyniki z trzech edycji badania (2017/2018, 2018/2019 i 2019/2020). Dane dotyczące bezzdientnych kobiet kontynuujących naukę (na poziomie studiów) i przynależących do kategorii młodych dorosłych dla poszczególnych typów aktywności zebrano przy wykorzystaniu formularza książeczki (dzienniczka) zajęć w skali tygodnia (tj. siedmiu kolejnych podlegających rejestracji dni). Respondentów rekrutowano spośród młodych dorosłych kontynuujących naukę na drugim stopniu studiów.

nie wymogu społecznego dystansu, wywarły wpływ nie tylko na tryb pracy i finanse, ale też życie społeczne i relacje oraz zdrowie psychiczne ludzi na całym świecie. Naturalne jest że w sytuacji, gdzie pogłębia się (związana m.in. z utrzymującą się dezorganizacją wielu obszarów) niepewność sytuacji, a jednocześnie też powszechnie wzrasta świadomość tego, iż i po pandemii nie będzie powrotu do *status quo ante*, pojawia się coraz więcej pytań niż odpowiedzi (Kołodko, 2020, s. 6). W wielu obszarach rozwiązania przyjmowane dotychczas za wzorcowe (a przez to i preferowane), czy też modele posiadające uznaną dotychczas wiarygodność, wydają się nie znajdować zastosowania w nowej, niedookreślonej jeszcze sytuacji. Nietypowe perturbacje skłaniają nie tylko zatem do szukania nowych rozwiązań, ale i do przeformułowania dotychczasowych założeń oraz formułowania nowych myśli na gruncie teorii. Skutkuje to między innymi wzrostem liczby publikacji podejmujących pogłębione analizy szeregu zjawisk, w tym także i takich, w odniesieniu do których uznawano, że pozostają dobrze już rozpoznane i ugruntowane w zakresie teorii (por. Sliż, 2020, s. 52–53). Uwaga badaczy ukierunkowana jest przy tym nie tylko bezpośrednio na wyzwania gospodarek, systemów zdrowotnych czy wyzwań jakim sprostać należy w obliczu kryzysu wywołanego epidemią w zarządzaniu, ale też i przemian społecznych związanych z wystąpieniem i trwaniem pandemii oraz wpływu poszczególnych rozwiązań – zarówno na stan populacji, jak i jej bezpieczeństwo oraz jakość i styl życia poszczególnych jednostek. Przy czym, co należy podkreślić, analiza i ocena dowolnego wybranego w bieżącym czasie zjawiska (czy też aspektu określonego zjawiska) wymaga odniesienia do stanu sytuacji sprzed pandemii – gdyż bez takiego odniesienia analiza i ocena taka nie tylko pozostaje niepełna, ale i w wielu przypadkach może okazać się też wadliwa.

W literaturze przedmiotu związanej z zarządzaniem zasobami ludzkimi w związku z pandemią, aktualnie wiele miejsca poświęca się zagadnieniom pracy zdalnej (jej zaletom oraz ograniczeniom), konsekwencjom braku kontaktów społecznych i poczucia izolacji dla efektywności pracy, czy satysfakcji zawodowej (Dolot, 2020, s. 35; Sliż, 2020, s. 52–53). Niejako *a priori* przy tym mamy do czynienia z założeniem o wystąpieniu i utrzymywaniu się dezorganizacji w zakresie życia codziennego. Dezorganizacji w myśl autorów wielu publikacji stanowiącej konsekwencję działań (w głównej mierze o charakterze restrykcji, ograniczeń) realizowanych celem ograniczania rozszerzania się pandemii i osłabienia jej konsekwencji. Każde zjawisko (czy też proces) z założenia jest rozpatrywane w czasie. Realizacja działań związanych z planowaniem, produkcją, organizacją czy kontrolą – dokonuje się w czasie. Do istotnych dla zarządzania zagadnień zaliczamy m.in. planowanie i koordynowanie w czasie zadań, ocenę przebiegów procesów w czasie, planowanie i wartościowanie czasu pracy, równoważenie czasu pracy z czasem prywatnym. Za oczywiste uznaje się, że to, w jaki sposób jednostki zarządzają czasem (innymi słowy jak kształtuje się ich budżet czasu, czyli na jakie aktywności jednostka decyduje się rozdysonować zasób czasu, który posiada), w dużej mierze warunkuje na ile możliwa jest realizacja założonych przez te jednostki celów, tak w sferze życia zawodowego, jak i prywatnego (Burlita, 2015, s. 26). Tym samym niezwykle cenna wydaje się możliwość prowadzenia analiz w bezpośrednim odniesieniu do danych na temat kształtowania się budżetów czasu tuż przed pandemią. W odniesieniu do takich właśnie danych możliwa jest ocena w jakim stopniu faktycznie można mówić o dezorganizacji, lub też reorganizacji – w szczególności mogąc aktualnie zbierane dane odnieść do danych sprzed pandemii dotyczących dobowej struktury czasu przeznaczanego na realizację określonych czynności. Tego typu dane mogą też umożliwić bardziej miarodajne interpretowanie zgromadzonych danych, czy to z bezpośrednio związanego z pandemią okresu „lock down”, czy też ogólnie z okresu trwania i rozwoju pandemii. Celem niniejszego opracowania, jak wspomniano na samym początku, jest w związku z powyższym

przedstawienie struktury budżetów czasu bezpośrednio tuż przed pandemią w odniesieniu do bezdzietnych kobiet kontynuujących naukę (na poziomie studiów) i przynależących do kategorii młodych dorosłych. Pierwotnie badania w tym zakresie podjęto na przełomie 2017 i 2018 roku z zamiarem prowadzenia badań podłużnych w horyzoncie czasowym pięciu lat. Fakt wystąpienia pandemii uniemożliwił kontynuację badania w założonym kształcie, jednak zebrany materiał empiryczny pozwala na zaprezentowanie danych cennych z punktu widzenia możliwości oceny zmian jakie zaszły w ostatnim czasie.

2. Budżet czasu, jego badanie i analiza

Budżet czasu definiowany jest jako zestawienie odcinków czasu przeznaczonych na realizację określonych czynności życiowych (Carlstein, 2019, s. 154; Pisarska, 2015, s. 159). Badanie budżetu czasu najogólniej polega na pomiarze przedziałów czasu zagospodarowanych przez określone grupy społeczne w ramach wybranego okresu czasu (dnia, tygodnia, miesiąca lub roku). Badania takie można przeprowadzać wykorzystując kwestionariusz ankiety, kwestionariusz ankiety łączony z wywiadem, formularz książeczki (dzienniczka) zajęć lub też „fotografię” dnia (tygodnia) dla poszczególnych osób. Materiał zebrany jedną z powyższych metod, opracowywany jest następnie statystycznie i wyjaśniany opisowo (Pisarska, 2015, s. 160–161). Analizowanie struktury budżetu czasu ma wartość zarówno diagnostyczną², jak i prognostyczną³. Praktycznym uzasadnieniem prowadzenia badań budżetu czasu jest między innymi możliwość wyceniania wartości czasu pracy dla gospodarstw domowych, zastosowanie zbieranych danych tego rodzaju np. w orzecznictwie sądowym oraz w zakresie projektowania ustaw związanych z zaopatrzeniem emerytalnym (Budżet czasu..., 2016, s. 19), oceny sposobów organizowania pracy i edukacji, czy też zmian w zakresie codziennych nawyków i zwyczajów ludzi. Szczególnie interesująca wydaje się struktura budżetu czasu w kontekście czynników istotnie warunkujących ostateczny kształt tej struktury dla ludzi, do których zaliczyć można takie kategorie, jak: czynniki biologiczne (np. stan zdrowia), demograficzne (np. płeć, wiek), psychologiczne (np. struktura wartości), społeczne (np.: aktywność zawodowa), czy też ekonomiczne (np. poziom dochodów). Szeroko zakrojone badania budżetu czasu Polaków przeprowadzono dotychczas pięciokrotnie, kolejno w: 1968, 1976, 1984, 2003/2004 oraz 2013 roku (Kolny, 2016, s. 229). Z uwagi na fakt, że w ramach tych badań analizie poddawane były różne grupy czynności realizowanych w czasie⁴, jak i z uwagi na różny sposób zbierania danych, ich wyniki nie podlegają niestety prostym porównaniom i w efekcie posiadają w głównej mierze wyłącznie wartość poznawczą. W ostatnim z przeprowadzonych przez GUS badań (w 2013 roku) diagnozie podlegał czas delegowany na czynności odnoszące się do takich kategorii jak: (1) potrzeby fizjologiczne, (2) praca zawodowa, (3) nauka, (4) zajęcia i prace domowe, (5) dobrowolna praca (wolontariat), (6) życie towarzyskie i rozrywki, (7) sport i rekreacja, (8) zamiłowania osobiste, (9) korzystanie ze środków masowego przekazu, (10) dojazdy i dojścia, (11) inne niewymienione czynności.

W przypadku badania, którego wyniki omówione zostaną w tym opracowaniu, pierwotnym zamierzeniem badaczy było dokonanie oceny budżetu czasu studiujących w Polsce młodych dorosłych w okresie pięciu lat, jako grupy osób rozpoczynających okres aktywności

² Pozwala określić wymiar czasu poświęcanego na określone formy aktywności człowieka, jak i to jak w dłuższych okresach wymiary te podlegają zmianie.

³ Umożliwiają m.in. propozycje działań dla polityki państwa w obszarze społecznym.

⁴ W roku 1968: cztery, w roku 1976 i 1984: sześć, w roku 1996, 2004: dziesięć, a w roku 2013: jedenaście (Kolny, 2016, s. 230).

zawodowej⁵, co w kontekście wkraczania na rynek pracy nowej generacji poznawczo wydaje się wyjątkowo cenne. Analizując klasyczny cykl życia człowieka można powiedzieć, że wchodzenie w dorosłość to etap przejściowy między młodością a dorosłością. Jednak zmiany społeczno-gospodarcze jakie dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach sprawiły, że wchodzenie w dorosłość jest określane jako nowa, odrębna faza życia. W literaturze jest ona przedstawiana za pomocą różnych pojęć, m.in. *postadolescencja* (Galland 2003, s. 163–188), *wczesna dorosłość* (Gurba 2011, s. 287–311) czy *odroczone dorosłość* (Brzezińska i in. 2011, s. 67–101). Z punktu widzenia psychologii rozwoju człowieka przyjmuje się, że w kategorii osób wczesnej dorosłości zalicza się ludzi w wieku 20/23 do 35/40 roku życia (Przetacznik-Gierowska i Tyszkowa, 2002, s. 145; Bee, 2004, s. 402). Jest to okres, w którym młodzi ludzie stają przed koniecznością podejmowania ważnych decyzji związanych nie tylko z życiem prywatnym, ale też i zawodowym. Wybór grupy młodych dorosłych do badań jest wyborem świadomym. W przypadku tych osób następuje często odejście od dotychczasowego stylu życia z rodzicami na rzecz stworzenia samodzielnego gospodarstwa domowego i podjęcia pracy. Jest to okres w życiu młodego człowieka na przygotowanie podstaw do życia w dorosłym świecie (ustalenie koncepcji dorosłego życia, zaplanowanie celów życiowych, definicja własnej osoby). Okres kiedy fizyczny wzrost i rozwój w zasadzie się kończą, osiąga się maksimum swoich możliwości. Dlatego tak ważne jest określenie struktury budżetu czasu takich osób. Respondentów do badania kwalifikowano z spośród studentów drugiego stopnia studiów realizujących w programie studiów przedmiot „socjologia czasu wolnego”. Badanie przeprowadzono przy wykorzystaniu formularza dzienniczka tygodniowego. Kategorie czasu uwzględniane w formularzu odpowiadały zasadniczo kategoriom wyodrębnionym przez GUS w 2013. Zadaniem badanych była bieżąca rejestracja przez siedem kolejnych dni w dzienniczku czasu trwania aktywności wyróżnionych w ramach wskazanych kategorii czynności. Wypełnione formularze były wstępnie weryfikowane przy ich odbiorze pod kątem uzupełnienia wszystkich wymaganych pól. W razie stwierdzenia wątpliwości w tym aspekcie, starano się doprowadzić do ich wyjaśnienia (odbiór następował w kontakcie bezpośrednim). Spora część zebranych formularzy została wykluczona w dalszym etapie analizy, głównie w sytuacjach stwierdzenia sprzeczności wprowadzanych danych (przykładowo rejestracji i odnotowania czasu dojazdu/dojścia związanego z nauką i/lub wykonywaną pracą, przy braku rejestracji czasu poświęconego na pracę/naukę w tym samym czasie), braku możliwości identyfikacji okresu jaki podlegał rejestracji, lub rejestracji dni, które nie tworzyły pełnego tygodnia, względnie nie odnotowano rejestracji dzień po dniu.

W pierwszym pilotażowym badaniu na przełomie 2017 i 2018 roku, zdecydowano poddać analizie dwanaście głównych grup czynności. Wzorowano się na wykazie z badania GUS z 2013 r., przy czym zmodyfikowano go w taki sposób, że w miejsce oryginalnej kategorii „czas dojazdu” wprowadzona została kategoria „czas dojazdu związany z pracą (i/lub nauką)” oraz kategorię „czas dojazdu odnoszący się do realizacji innych (niż związanych z pracą i/lub nauką) działań”. Modyfikacja taka była zasadna z uwagi na przyjęte kryteria doboru respondentów. W edycji badania z 2018/2019 listę uprzednio analizowanych grup czynności rozszerzono o kategorię „korzystanie z serwisów społecznościowych” (a dotychczasową kategorię „korzystanie ze środków masowego przekazu” przemianowano na „korzystanie z tradycyjnych⁶ środków masowego przekazu”). Zmiana ta motywowana była dodatkowymi wynikami zebranymi w edycji badania z 2017/2018 w związku z szeregiem rozmów przeprowadzanych z respondentami dla

⁵ Jednocześnie zdecydowano się na dobór celowy pozycji literatury.

⁶ Jak: tv, kino, radio.

potrzeb weryfikacji przekazywanych danych, jak i adnotacji poczynionych przez respondentów bezpośrednio na zebranych formularzach papierowych. Pominięto też kategorię: „inne niewymienione czynności” (w edycji 2017/2018 kategoria ta została uwzględniona tylko przez trzech respondentów). Dla edycji 2019/2020 utrzymano listę kategorii z edycji 2018/2019.

Łącznie w badaniu we wszystkich trzech edycjach wzięło udział 300 osób – przy czym do analizy uwzględniono 148 ankiet, z czego 124 wypełniły kobiety a 24 mężczyźni. Respondenci legitymowali się zarówno polskim, jak i ukraińskim pochodzeniem (por. tabela 1).

Tabela 1. Liczba zebranych formularzy poprawnie wypełnionych w podziale na płeć oraz narodowości w poszczególnych edycjach

Płeć	Narodowość	2017/2018	2018/2019	2019/2020	Suma końcowa
Kobiety	Łącznie	56	34	34	124
	Polska	38	29	30	97
	Ukraina	18	5	4	27
	Łącznie	11	7	6	24
Mężczyźni	Polska	8	5	5	18
	Ukraina	3	2	1	6
Suma końcowa		67	41	40	148

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Do analizy prezentowanych w niniejszym opracowaniu wyników, z uwagi na liczebności i związane z nimi możliwości oceny uwzględniono wyłącznie formularze dzienniczek wypełnione przez kobiety⁷. W efekcie dokonano zawężenia zakresu badania. Kryterium narodowości wyjściowo na etapie projektowania badania nie uwzględniono jako istotnej zmiennej, niemniej liczebność grupy respondentów będących obywatelami Ukrainy pozwoliła uwzględnić w analizie zebrane w obrębie tej grupy dane w edycji 2017/2018. Dane z edycji 2018/2019 i 2019/2020 zostały zaprezentowane, jednak nie analizowano ich osobo (uwzględniono je jednak w zestawieniu i analizie wyników zbiorczych).

3. Struktura budżetu w świetle badań

W oparciu o przeciętny czas trwania czynności⁸ (liczony w minutach na dobę) została wyznaczona struktura dobowego budżetu czasu respondentek (porównaj tabela 2). Za szczególnie interesującą kategorię czasu w ramach tak skonstruowanych budżetów analizowanej grupy respondentów – uznać należy pracę zawodową oraz czas poświęcony na korzystanie z mediów społecznościowych. Kategorie te w związku z powyższym omówione zostaną na sam koniec.

Udział czasu przeznaczanego na zaspokojenie potrzeb fizjologicznych mimo drobnych różnic wykazywał tendencję wzrostową. Łącznie czynności fizjologiczne zajmowały do 40,5–44,7% doby (średnio 42%). Tendencję tą obserwowano we wszystkich wcześniejszych badaniach GUS.

⁷ Liczebność respondentów płci męskiej była zbyt mała by wyniki te mogły podlegać analizie.

⁸ Przeciętny czas trwania wyliczono w ten sposób wyłącznie dla osób realnie wykonujących daną czynność w ciągu doby.

Na dojazdy i dojsia w różnych celach respondentki przeznaczają w granicach 7% swojego czasu dobowego (tj. nieco więcej niż półtorej godziny), przy czym dojazdy i dojsia związane z pracą i nauką zajmowały u nich więcej czasu w strukturze budżetu, niż te niepowiązane z żadną z tych kategorii. Ilość czasu dedykowana dojazdom i dojsiom związanym z pracą i nauką w bardzo dużym stopniu różnicuje się w przekroju wyników poszczególnych edycji badania. Warto przy tym podkreślić, że udział w budżecie czasu Polek w przypadku tej kategorii jest w każdym zakresie i w każdej edycji większy.

Sport i rekreacja w świetle zebranych wyników stanowią dość marginalną kategorię podejmowanych przez respondentki działań. Z kolei w odniesieniu do kategorii „zajęć i prac domowych” przy ich widocznie odmiennej strukturze w kolejnych edycjach badania można zasadniczo powiedzieć, że pochłaniały o ponad połowę mniej czasu niż w zbliżonej grupie respondentek z badania GUS z 2013 r. (*Budżet czasu...* 2016, s. 45).

W przypadku „zamiłowań osobistych” obserwować można stopniowy wzrost aktywności respondentek w tym zakresie, aczkolwiek uśredniony udział w dobowym budżecie nie przekracza sześciu procent. Działania odnotowywane przez respondentki w tej kategorii związane są z podejmowaniem: (1) działań o charakterze poznawczym (nauka języka obcego, czytanie), (2) czynności znamionujących charakter twórczości artystycznej (tworzenie ozdób, dekorowanie, malowanie), (3) pokrewnych dla aktywności fizycznej (joga, spacer), (4) związanych z czynnościami pielęgnacyjnymi (manicure, makijaż), (5) działań o charakterze grupowym (gry planszowe, wyjścia do restauracji ze znajomymi, praktyk religijnych), jak również czynności takich jak: gotowanie dla przyjemności, słuchanie muzyki, oglądanie seriali, planowanie oraz odbywanie podróży.

Tabela 2. Struktura budżetu czasu badanej grupy respondentów uwzględniająca udział poszczególnych kategorii i ich przeciętny czas trwania w minutach

		Kobiety (Polska)				Kobiety (Ukraina)				Kobiety ogółem
		E1	E2	E3	2017–2020	E1	E2*	E3*	2017–2020	
Potrzeby fizjologiczne	%	40,8	42,9	43,8	42,4	40,5	42,1	44,7	41,4	42,2
	T	587,3	618,3	630,4	609,9	583,6	606,0	644,3	596,8	607,0
Nauka	%	11,5	11,4	12,0	11,6	11,1	10,9	12,6	11,3	11,5
	T	165,1	163,5	173,1	167,1	159,8	156,3	182,1	162,5	166,1
Praca zawodowa	%	12,2	11,1	11,3	11,6	14,1	8,9	17,5	13,6	12,0
	T	176,0	160,3	162,3	167,1	202,5	127,7	252,3	196,0	173,4
Dojazdy i dojsia nie związane z nauką /lub pracą	%	2,4	2,9	3,6	2,9	2,7	3,0	1,9	2,7	2,9
	T	34,2	42,2	51,6	42,0	39,3	43,3	27,7	38,3	41,2
Dojazdy i dojsia związane z nauką i pracą	%	3,6	4,0	3,4	3,7	3,6	3,8	3,1	3,5	3,6
	T	51,9	58,0	49,3	52,9	51,3	54,5	44,5	50,9	52,5
Sport i rekreacja	%	1,7	4,3	4,1	3,2	3,3	2,7	0,5	2,8	3,1
	T	23,8	62,4	58,7	46,1	47,7	39,6	6,8	40,1	44,8
Zajęcia i prace domowe	%	8,2	6,3	7,0	7,3	7,2	4,2	2,8	6,0	7,0
	T	118,4	91,2	100,6	104,7	103,6	60,9	40,9	86,4	100,8

		Kobiety (Polska)				Kobiety (Ukraina)				Kobiety ogółem
		E1	E2	E3	2017– 2020	E1	E2*	E3*	2017– 2020	2017/ 2020
Zamiłowania osobiste	%	4,1	6,0	7,6	5,7	4,7	8,4	7,6	5,8	5,8
	T	59,0	86,7	109,1	82,8	67,4	120,4	109,9	83,5	82,9
Dobrowolna praca	%	0,9	0,8	0,4	0,7	0,5	–	–	0,5	0,6
	T	12,8	12,1	5,9	10,5	7,3	–	–	4,9	9,2
Życie towarzyskie	%	9,0	7,9	12,5	9,8	7,3	8,7	10,3	8,0	9,4
	T	130,3	113,8	179,3	140,5	105,0	124,7	148,4	115,1	135,0
Środki masowego przekazu	%	12,4	0,0	0,0	12,4	12,3	0,0	0,0	12,3	12,3
	T	178,2	–	–	178,2	176,5	–	–	176,5	177,7
Serwisy społecznościowe	%	–	11,6	10,7	11,1	–	11,0	12,5	11,7	11,2
	T	–	166,8	153,8	160,2	–	158,8	179,8	168,1	161,2
Tradycyjne środki masowego przekazu	%	–	6,3	8,0	7,1	–	10,0	2,9	6,8	7,1
	T	–	90,7	114,8	102,9	–	143,7	41,1	98,1	102,3

Legenda:

E1 – edycja badania 2017/2018

E2 – edycja badania 2018/2019

E3 – edycja badania 2019/2020

% – udział procentowy kategorii w puli doby

T – przeciętny czas wykonywania czynności dotyczących kategorii w minutach, w ciągu doby (średnia z tygodnia)

* przez wzgląd na liczebność respondentów w edycji wyniki te nie podlegają osobnej analizie, przy czym uwzględnione zostają w zestawieniu zbiorczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W obrębie kategorii dobrowolnej odnotowano sukcesywny spadek zainteresowania tą formą aktywności w badanej grupie.

Życie towarzyskie stanowi kolejną kategorię, w której obserwować można wzrost udziału w strukturze budżetu czasu. Co ciekawe, w kontekście dodatkowych adnotacji na formularzach dzienniczka można wnioskować, iż część tak sklasyfikowanego czasu jest związana z korzystaniem z serwisów społecznościowych.

Około 35% respondentek nie posiadało zatrudnienia (por. tabela 3). W pozostałych przypadkach (respondentek posiadających zatrudnienie) w istotnie zróżnicowanym zakresie kształtuje się liczba dni w tygodniu poświęconych na pracę zawodową.

Najwięcej, bo średnio około 48% ogółu badanych pracowało przez 3, 4 lub 5 dni w tygodniu. Największy przyrost liczby osób w kolejnych edycjach badania obserwować można w odniesieniu do realizacji zajęć zawodowych w ramach 3 dni w tygodniu. Można przypuszczać, iż respondenci decydują o realizacji pracy zawodowej w ograniczonym zakresie podejmowały z uwagi na chęć równoważenia życia zawodowego z prywatnym. Ważny z punktu widzenia zdrowia psychicznego i fizycznego badanych kobiet jest fakt, iż w grupie kobiet badanych na przełomie 2019/2020 nikt nie deklarował pracy przez 7 dni w tygodniu, choć takie sytuacje odnotowywano we wcześniejszych edycjach badania. Można się zastanawiać co stanowi przyczynę podjęcia decyzji o realizacji aktywności zawodowej w zakresie 3 lub 5 dni w tygodniu. Czy warunkowane jest to wyłącznie indywidualnymi preferencjami respondentek, wysokością

Tabela 3. Odsetek kobiet wykonujących pracę zawodową według liczby dni zajętych zawodowo

Liczba dni zajętych zawodowo	2017/2018			2018/2019			2019/2020			2017–2020 Ogółem
	Polska	Ukraina	Suma	Polska	Ukraina	Suma	Polska	Ukraina	Suma	
0	37%	33%	36%	41%	* 60%	44%	23%	* 25%	24%	35%
1	–	–	–	–	–	–	3%	–	3%	1%
2	5%	6%	5%	7%	–	6%	7%	–	6%	6%
3	11%	11%	11%	14%	–	12%	23%	* 25%	24%	15%
4	16%	11%	14%	14%	* 40%	18%	23%	–	21%	17%
5	24%	6%	18%	14%	–	12%	13%	* 50%	18%	16%
6	5%	22%	11%	7%	–	6%	7%	–	6%	8%
7	3%	11%	5%	3%	–	3%	–	–	–	3%

* przez wzgląd na liczebność respondentów w edycji wyniki te nie podlegają osobnej analizie, przy czym uwzględnione zostają w zestawieniu zbiorczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

otrzymywanego wynagrodzenia, czy też czynnikami natury prawnej lub leżącymi po stronie organizacji. Uzupełnieniem względem powyższych danych są wartości przeciętnego czasu trwania realizacji pracy zawodowej w kontekście liczby dni aktywności zawodowej w czasie tygodnia (por. tabela 4).

Tabela 4. Przeciętny czas pracy w minutach badanych kobiet wykonujących pracę zawodową według liczby dni zajętych zawodowo

Liczba dni zajętych zawodowo	2017/2018			2018/2019			2019/2020			2017–2020 Ogółem
	Polska	Ukraina	Suma	Polska	Ukraina	Suma	Polska	Ukraina	Suma	
1	–	–	–	–	–	–	480,00	–	480,00	480,00
2	420,00	510,00	450,00	382,50	–	382,50	432,25	–	432,25	425,64
3	546,25	510,00	534,17	403,08	–	403,08	385,02	* 529,00	403,02	446,75
4	512,08	524,63	515,22	497,38	* 558,75	517,83	319,46	–	319,46	450,71
5	412,44	432,00	414,40	452,25	–	452,25	499,85	* 547,80	515,83	452,40
6	359,25	413,33	395,31	460,00	–	460,00	403,42	–	403,42	409,87
7	489,71	368,21	408,71	522,86	–	522,86	–	–	–	437,25

* przez wzgląd na liczebność respondentów w edycji wyniki te nie podlegają osobnej analizie, przy czym uwzględnione zostają w zestawieniu zbiorczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Pomimo że ze wcześniej przedstawionych danych wynika, iż najwięcej kobiet pracuje 3, 4 lub 5 dni w tygodniu to należy zaznaczyć, iż kobiety pracujące jedynie 1 dzień w tygodniu spędzają średnio najwięcej czasu w pracy (równo osiem godzin), zaś średnio najkrócej te pracujące przez 6 dni w tygodniu (nieco ponad 6,5 godziny). Można to tłumaczyć faktem, iż niektóre badane kobiety wolą pracować rzadziej (przez 1 dzień w tygodniu) ale dłużej, niż częściej (kilka dni w tygodniu) ale krócej. Wart podkreślenia jest fakt, że studiujące respondenci pracu-

jące 5 dni w tygodniu poświęcają pracy zawodowej średnio ok. 7 godzin dziennie. Co więcej, w odniesieniu do nich przeciętny czas pracy w minutach w kolejnych edycjach badania okazał się coraz dłuższy (wzrósł z 414 minut do 515 minut). Ograniczanie czasu pracy w kolejnych edycjach zaobserwowano wyłącznie w odniesieniu do kobiet pracujących 3 i 4 dni w tygodniu (przy czym w ostatnim przypadku tylko w zakresie edycji III). Odnotowane wydłużone godziny pracy mogą też wynikać z charakteru pracy jaką preferowały respondentki, jak obsługa wesel, praca w recepcji w hostelach czy hotelach.

Ilość czasu dedykowanego korzystaniu z serwisów społecznościowych we wszystkich edycjach badania kształtowała się na zbliżonym poziomie. Zastanawiającym i jak się wydaje jednocześnie znaczącym jest przy tym fakt, że wymiar czasu realizacji tych czynności pozostaje zbliżony do czasu przeznaczanego zarówno na pracę zawodową, jak i naukę, co tłumaczyć można m.in. potrzebą kontaktu z odległymi geograficznie znajomymi (lub też rodziną).

4. Zakończenie

Struktura uzyskana z przeprowadzonego badania odbiega od struktury opracowanej przez GUS w oparciu o wyniki z 2013 roku dla samotnych, bezdzietnych kobiet, co wiązać należy zarówno z odmiennością podejścia metodologicznego⁹, węższym zróżnicowaniu podmiotów badania¹⁰, jak i przeobrażeniom jakim podlegała rzeczywistość od 2013 roku – w szczególności w kontekście rozwoju technologii. Można przykładowo konkludować, iż kontakt pośredni z wykorzystaniem mediów społecznościowych wpłynął na skrócenie czasu trwania spotkań towarzyskich bezpośrednich. Ciekawym wydaje się fakt, iż wyraźnie w badanej grupie widać tendencje do skracania liczby dni związanych z aktywnością zawodową, przy wydłużaniu ilości czasu poświęcanego na wykonywaną pracę w kolejnych edycjach. Tym samym uzyskane wyniki mogą zostać wykorzystane, zarówno dla oceny (diagnozy) preferencji pewnej grupy społecznej, stanowić podstawę do formułowania zaleceń (choćby z punktu widzenia koncepcji *well-being*), jak i stanowić niezwykle cenny punkt odniesienia dla zbieranych aktualnie danych. Autorki niniejszego opracowania uważają za zasadne prowadzenie tego typu badania w sposób systematyczny i w oparciu o zbliżoną metodologię w celu bezpośredniego porównywania struktury rodzajowej i czasowej zachowań kobiet z analizowanej grupy sprzed pandemii, w trakcie jej trwania oraz po jej ustaniu. Przy czym zasadne wydaje się poszerzenie badania o uwzględnienie kategorii stylu życia respondentek, jak i wykorzystanie narzędzia pozwalającego ocenić poziomu zadowolenia respondentów z posiadanej struktury budżetu czasu.

Literatura

- Bee, H. (2004). *Psychologia rozwoju człowieka*. Warszawa: Zysk i S-ka.
 Brzezińska, A.I., Kaczan R., Piotrowski K., Rękosiewicz M. (2011). Odroczone dorosłość: akt czy artefakt?, *Nauka*, 4, 67–107.
Budżet czasu ludności 2013, część I (2015), GUS: Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa.
Budżet czasu ludności 2013, część II (2016), GUS: Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Warszawa.

⁹ W niniejszym badaniu analizie podlegał przykładowo okres pełnego tygodnia, a nie średnia z wybranego jednego dnia roboczego (poniedziałek–piątek) i jednego wybranego dnia weekendu (sobota–niedziela).

¹⁰ Predyspozycje osób, jak i ich zachowania zgodnie z danymi GUS istotnie zależą od płci i wieku osób (*Budżet czasu...*, 2015, s. 73). Zakres wiekowy respondentek wahał się pomiędzy 20–25 lat, a nie pomiędzy 16–44 (por. *Budżet czasu...*, 2015, s. 20; *Budżet czasu...*, 2016, s. 22 i 252–259).

- Burlita, A. (2015). Zarządzanie budżetem czasu jako determinanta rozwoju kapitału ludzkiego. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 39(3), 25–37.
- Carlstein, T. (2019). *Time Resources, Society and Ecology: On the Capacity for Human Interaction in Space and Time*. London–Boston–Sydney: George Allen & Unwin.
- Dolot, A. (2020). Wpływ pandemii COVID-19 na pracę zdalną – perspektywa pracownika. *E-mentor*, 1(83), 35–43.
- Galland, O. (2003). Adolescence, Post-Adolescence, Youth: Revised Interpretations. *Revue française de sociologie*, 44, Supplement: An Annual English Selection, 163–188.
- Gurba, E. (2011). Wczesna dorosłość. W: J. Trempała (red.). *Psychologia rozwoju człowieka* (s. 287–311). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kolny, B. (2016). Analiza czasu wolnego w budżecie czasu Polaków. *Handel Wewnętrzny*, 2(361), 228–240.
- Kołodko, G.W. (2020). Pandemia: praktyczne reakcje i teoretyczne pytania. *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*, 55(2), 5–14.
- Pisarska, B. (2015). Badanie budżetu czasu studentów, w tym ich czasu wolnego – studia przypadków. W: M. Makowska-Iskierka (red.), *Badania nad turystyką. Jeden cel, różne podejścia. Warsztaty z Geografii Turyzmu: tom 6* (s. 159–175). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M. (2002). *Psychologia rozwoju człowieka* (t. I). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Śliż, P. (2020). Praca zdalna podczas epidemii COVID-19 w Polsce – wyniki badania empirycznego. *E-mentor*, 3(85), 50–65.

Research of the daily time budget of female students between 2017–2019

Summary: The search for new solutions and verify existing in connection with the spread of the SARS-CoV-2 requires the ability to reference data to those collected before the pandemic.

Objectives: The aim of the article was to determine the structure of time budgets just before the pandemic in relation to a selected group of respondents (childless women continuing their education).

The research was conducted in three editions (2017/2018, 2018/2019 and 2019/2020) using the auto-registration technique. The research tool was a weekly diary form.

Results: The structure obtained from the study differs from the structure developed by the Central Statistical Office of 2013. Individual categories of activity groups have been extended (using social media) and others have been shortened (household and family care).

In the structure of the budget time respondents were clearly reflected social changes previously indicated.

Keywords: surveying budget time, leisure, women, young adults

JEL codes: J22, D19, O15, P46

Informacje o autorkach

Renata Winkler, dr

ORCID: 0000-0002-4697-9264

Katedra Zachowań Organizacyjnych

Institut Zarządzania

Kolegium Nauk o Zarządzaniu i Jakości

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków

e-mail: renata.winkler@uek.krakow.pl

Wioleta Karna, dr

ORCID: 0000-0002-9566-6766

Zakład Rozwoju Społecznego

Institut Spraw Publicznych

Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet Jagielloński

ul. prof. Stanisława Łojasiewicza 4, 30-348 Kraków

e-mail: w.karna@uj.edu.pl

Podziękowania: szczególne podziękowania składamy Pani mgr Małgorzacie Zydek za wszelkie poczynione uwagi, sugestie oraz wskazania techniczne i merytoryczne związane z opracowywaniem i analizą zebranego materiału empirycznego.

Źródło finansowania badań: publikacja została sfinansowana ze środków subwencji przyznanej Uniwersytetowi Ekonomicznemu w Krakowie

Prawa autorskie i licencja / Copyright and License

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa –
Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-ND 4.0)
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed/pl>

This work is published under the terms of the Creative Commons
Attribution – NoDerivatives International (CC BY-ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Wydane przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

Małopolska Szkoła Administracji Publicznej

Published by Cracow University of Economics – Krakow, Poland.

Małopolska School of Public Administration of the Cracow University of Economics